

VIŠJA STROKOVNA ŠOLA ACADEMIA,
MARIBOR

DIPLOMSKO DELO

**ČELIGIJEV STOLP – PRIMER PROPADAJOČE KULTURNE
DEDIŠČINE V SREDIŠČU MARIBORA IN MOŽNE OBLIKE
REVITALIZACIJE**

Kandidat: Gorazd Murko

Študent izrednega študija

Številka indeksa: 11190060070

Program: Gradbeništvo

Mentor: Branislav Rajić univ. dipl. ing. arh.

Maribor, marec 2012

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisan Gorazd Murko, št. indeksa 11190060070, sem avtor diplomskega dela z naslovom Čeligijev stolp – primer propadajoče kulturne dediščine v središču Maribora in možne oblike revitalizacije,

ki sem ga napisal pod mentorstvom g. Branislava Rajića, univ. dipl. ing. arh.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predložena diplomska naloga izključno rezultat mojega dela,
- sem poskrbel/a, da so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženi nalogi, navedena oz. citirana skladno s pravili Višje strokovne šole Academia,
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del oz. misli, kot moje lastne – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah; UL št. 16/2007; (v nadaljevanju ZASP), prekršek pa podleže tudi ukrepom VSŠ Academia skladno z njenimi pravili,
- Skladno z 32. členom ZASP dovoljujem VSŠ Academia objavo diplomske naloge na spletnem portalu šole.

Maribor, marec 2012

Podpis študenta:

ZAHVALA

Za pomoč pri izdelavi naloge se zahvaljujem mentorju g. Branislavu Rajiču. Hvala tudi Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije, ki mi je s finančno podporo omogočilo študij.

Posebna zahvala velja staršem, sorodnikom in prijateljem, ki me s svojo prisotnostjo navdihujejo in opogumljajo.

POVZETEK

To diplomsko delo obravnava problematiko propadanja arhitekturnih spomenikov v urbanem okolju na slovenskem. Osrednji del je namenjen Čeligijevemu stolpu v Mariboru, kot klasičnem primeru tovrstnega propadanja. Predlaganih je nekaj možnih oblik revitalizacije v smislu namestitve kulturnih in izobraževalnih vsebin. Ena izmed teh je v nalogi tudi obširneje opisana, podkrepljena pa je tudi s komentarji ljudi iz stroke. Prav tako so navedene realne možnosti za tovrstno revitalizacijo, kot tudi njene prednosti in slabosti.

Ključne besede:

- urbanizem,
- kulturna dediščina,
- revitalizacija,
- kulturno-izobraževalna dejavnost.

ABSTRACT

Čeligi tower - an example of dilapidating cultural heritage in the city centre of Maribor, and possible ways of revitalization

This study addresses the problem of dilapidating architectural monuments in the urban environment in Slovenia. The main part is dedicated to Čeligi tower, as a classic example of such dilapidation. There are some possible ways of revitalization that I have proposed, like installation of cultural and educational content. One of these is better described in the study and also substantiated by practitioners. Actual chances of such revitalization are also stated, and its advantages and disadvantages.

Keywords:

- town planning,
- cultural heritage,
- revitalization,
- cultural and educational activity.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	8
1.1	Opredelevitev obravnavane zadeve	8
1.2	Namen, cilji in osnovne trditve	8
1.3	Predpostavke in omejitve	9
1.4	Metode raziskovanja	9
2	ZGODOVINA URBANIZMA IN ROJSTVO IMPERIJEV	10
2.1	Splošno o urbanizmu in urejanju okolja	10
2.2	Zgodnje kulture	11
2.3	Umetnost evropskega stavbarstva	12
2.3.1	Antično stavbarstvo	12
2.3.2	Stavbarstvo srednjega veka	14
2.3.3	Stavbarstvo od 15. stoletja	15
3	URBANIZEM NA SLOVENSKEM	18
3.1	Uvod	18
3.2	Razvoj srednjeveškega mesta	18
3.3	Maribor	20
3.3.1	Obzidje	21
3.3.2	Maribor danes (vidni ostanki obzidja)	22
4	ČELIGI IN DRUGI SPOMENIKI MESTNEGA OBZIDJA	23
4.1	Uvod	23
4.2	Namembnost stolpa v preteklih desetletjih	23
4.3	Prikaz obstoječega stanja	24
4.3.1	Trenutno lastništvo	25
4.3.2	Podobni primeri od drugod	25
4.4	Drugi revitalizirani spomeniki v službi kulturnih dejavnosti	25
4.4.1	Minoritska cerkev s samostanom	26
4.4.2	Vodni stolp	26
4.4.3	Sodni stolp	27
4.4.4	Židovski stolp s sinagogo	27
4.4.5	Drugo	28
5	PROJEKT OBUDITVE STOLPA Z OKOLICO	31
5.1	Uvod	31
5.2	Možne oblike revitalizacije	31
5.2.1	Teater, galerija	31
5.2.2	Prostori kulturnih in filozofskih društev	32
5.2.3	Muzej	32
5.2.4	Mladinski center	32
5.2.5	Turistična informacijska točka	32
5.2.6	Antikvariat	33
5.2.7	Drugo	33
5.3	Dosedanja razmišljanja konservatorjev	33
5.4	Ovire ob izvedbi	34
5.5	Ugotovitve	36
5.5.1	Ugotovitve ob anketiranju	36
6	PO POTEH MESTNEGA OBZIDJA	38
6.1	Uvod	38

6.2	Sanacija.....	38
6.3	Ideja namestitve kulturno-izobraževalne dejavnosti.....	38
7	EVROPSKA PRESTOLNICA KULTURE	43
8	ZAKLJUČEK	47
9	LITERATURA	53
9.1	Literatura.....	53
9.2	Viri	53
9.3	Internetni viri	53
10	PRILOGA.....	54
10.1	Primer anketnega vprašalnika	54

KAZALO SLIK

Slika 1:	Babilonski stolp.....	11
Slika 2:	Delfi, tolos Ateninega svetišča.....	13
Slika 3:	Prerez Panteona	14
Slika 4:	Srednjeveška podoba mesta Maribor	15
Slika 5:	Zasnova renesančnega mesta	16
Slika 6:	Obzidje Celja.....	19
Slika 7:	Mostišče z gradom na Piramidi.....	21
Slika 8:	Trenutna podoba stolpa	24
Slika 9:	Trenutna podoba stolpa	24
Slika 10:	Vodni stolp in v ozadju židovski.....	27
Slika 11:	Sodni stolp z zahodnim delom obzidja	27
Slika 12:	Židovski stolp.....	28
Slika 13:	Del mestnega obzidja s sinagogo	28
Slika 14:	Čeligijev stolp danes	35
Slika 15:	Virtualna rekonstrukcija mestnih vrat pred Grajskim trgom	44
Slika 16:	Zbiradejnice.....	46
Slika 17:	Čeligijev stolp nekoč.....	48
Slika 18:	Plato Gambrinus, digitalni ortofoto.....	52

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1:	Prikaz zavedanja o srednjeveškem izvoru mesta	29
Grafikon 2:	Prikaz količine znanja na temo srednjeveški Maribor	29
Grafikon 3:	Prikaz poznavanja drugih objektov povezanih z mestnim obzidjem.....	30
Grafikon 4:	Prikaz prepoznavnosti objekta med občani MOM.....	36
Grafikon 5:	Prikaz želje po revitalizaciji	37
Grafikon 6:	Prikaz posameznih želja občanov za namestitev dejavnosti v stolpu	41
Grafikon 7:	Primernost predstavljene ideje naravi spomenika.....	42
Grafikon 8:	Prikaz možnosti dviga kulturne zavesti	51

1 UVOD

1.1 *Opredelitev obravnavane zadeve*

Na severnem robu nekdanj obzidanega mestnega jedra stoji kulturnozgodovinski spomenik imenovan Čeligijev stolp (tudi Mučilni, Črni ali Gambrinusov). Je izrednega kulturnega pomena, saj je edini od petih obstoječih stolpov, ki so nekoč branili ta del mestnega ozemlja in eden od štirih obstoječih stolpov nekdanjega obrambnega zidu. Njegov nastanek sodi v tretjo četrtino 15. stoletja, natančneje med 1460 in 1465. V register spomenikov Zavoda za spomeniško varstvo Maribor je bil decembra 1964 vpisan kot spomeniško zaščiten objekt. Ker je bilo v preteklih letih na tem območju izvedenih veliko gradbenih posegov, tudi stolpu samemu ni bilo prizanešeno, kajti porušen je bil del starega obrambnega zidu, za katerega si Zavod za varstvo kulturne dediščine Maribor (v nadaljevanju ZVKD Maribor) že vrsto let prizadeva, da bi ga rekonstruirali.

Vprašamo se lahko, ali gre iskati vzroke v razpisnih pogojih in obveščenosti ali malomarnosti meščanov do urbanistične podobe univerzitetnega mesta Maribor, ki je letos prezentiran tudi kot prestolnica kulture stare celine. Mnogi se že dolgo držimo za glave ter nemo odkimavamo, medtem ko odgovorni pridno gradijo trgovske centre ter garaže za tiste, ki v centru mesta tako ali tako nikdar ne bodo parkirali.

1.2 *Namen, cilji in osnovne trditve*

V diplomski nalogi želim predstaviti idejne zasnove revitalizacije z urbanistično ureditvijo stolpa in okolice. Moj namen je v avtorsko-ustvarjalnemu delu in ne v nizanju praznih ter monotonihih podatkov. Prav tako se ne nameravam naslanjati na morebitne nesposobnosti odgovornih ali apatičnost meščanov v primeru obuditve kareja Gambrinus, temveč želim predstaviti idejo vzpostavitve ravnovesja med kulturno oživitvijo in prostorsko ureditvijo. Trdim namreč, da z zdravim odnosom do okolja kažemo na uravnovešenost družbe kot integrirane celote.

Moj cilj je ugotoviti, koliko je pristojnim službam in ostalim meščanom mesta Maribor res do tega, da se objekt Čeligijev stolp revitalizira. Ljudem želim približati, kar je od nekdaj njihovega, pa tega ne vedo. V njih želim prebuditi čut za lepoto ter povezanost in hkrati biti zgled otrokom, ki se od nas učijo, prevzemajo vzorce in ideale ter nas skratka posnemajo na vsakem koraku. Zavedam se, da lahko s pozitivnim zgledom pomen družbene odgovornosti razširimo na vsa področja in vse generacije, s tem pa izboljšamo kvaliteto bivanja in bivanjskega okolja v katerem živimo.

1.3 Predpostavke in omejitve

Predpostavljam, da s teoretičnim delom naloge ne bi smelo biti težav, kajti povezati ga je potrebno s pojmom urbanizma, na to temo pa je napisanega veliko gradiva. Kot tak mi v nadalje služi kot iztočnica za raziskovalni del naloge, za katerega pa menim, da je potreben predvsem ustvarjalen pristop in ne toliko predhodno znanje na obravnavano tematiko.

Morebitno omejitev vidim v nezadostni dosegljivosti literature na temo Čeligijevega stolpa. Dodatna omejitev bi lahko bila nepripravljenost pristojnih institucij za pogovore na temo stolpa. Drugih omejitev trenutno ne slutim, vendar sem na njih pripravljen.

1.4 Metode raziskovanja

V raziskovalne namene nam služijo različne vrste tehnik in instrumentov, s katerimi v prvi vrsti zbiramo, nadalje pa obdelujemo, interpretiramo ter analiziramo pridobljene podatke in informacije. Najizrazitejša prijemata sta spraševanje in opazovanje, uporabljamo pa ju pretežno v vseh vrstah raziskav.

V svojo raziskavo nameravam vključiti delo z razpoložljivo dokumentacijo, metodo ankete oziroma vprašalnika, pa tudi intervju oziroma pogovor s katero od odgovornih oseb. Cilj uporabe dokumentacije je analizirati obstoječe stanje ter dosedanja razmišljanja konservatorjev, metoda spraševanja pa naj bi prikazala dejansko sliko družbenega odnosa do obravnavane teme.

2 ZGODOVINA URBANIZMA IN ROJSTVO IMPERIJEV

2.1 Splošno o urbanizmu in urejanju okolja

Slovar slovenskega knjižnega jezika pojem urbanizma razlaga kot dejavnost, ki se ukvarja z načrtovanjem, urejanjem naselij. K tej razlagi dodaja, da je urbanizem tudi veda o tej dejavnosti (vir: SSKJ, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Založba DZS, Ljubljana 2005 in <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, z dne 10.11.2011). Definicija je seveda točna, vendar po moji oceni nezadostna v smislu širine zajetega pojmovanja. Pojem urbanizma namreč zajema tudi vzdrževanje že obstoječih naselij in mest, kot tudi vzdrževanje in varovanje kulturnih spomenikov ter okolja v katerem so nameščeni. Kot pravi dr. Vilibald Premzl v knjižici Mesta in urbanizacija (Svet za varstvo okolja RS, 1999, str. 6), »Urbanizem vključuje različne stroke, ki usklajujejo in sonaravno obravnavajo, načrtujejo in urejajo razvoj mest in naselij«. Po avtorjevem mnenju so te stroke:

- arhitektura,
- geografija,
- krajinska arhitektura,
- sociologija,
- ekologija in higiena,
- urbana ekonomika,
- urbanizem in urbanistično načrtovanje ter
- druge tehnične stroke.

Predvsem se mi zdi zanimivo, da avtor v razlago vključuje pojme kot so geografija, sociologija in urbana ekonomika, vendar pa po tehtnem premisleku tudi ti pojmi pridobijo na svoji teži, tako da jih je potrebno obravnavati povsem enakovredno kot ostale. Geografija namreč iz povsem družbeno-okoljskega vidika proučuje zgodovinski razvoj in strukturo mest. Sociologija proučuje gibanja ljudi, njihov odnos do okolja, javno mnenje, vpliv ljudi na posege v prostor in nenazadnje kulturno vsebino in izobraževanje. Urbana ekonomika pa je po navedbah dr. Premzla tista, ki

obravnava gospodarske osnove življenja v mestih in pogoje za gospodarske in storitvene dejavnosti (mestno gospodarstvo). V preteklosti se je to izražalo v obliki mestnih rent in dajatev, danes pa njihovo vlogo prevzemajo davki, prispevki, stroški javnih služb, stroški vzdrževanja in prenove idr. In prav zanimivo, da po obširnejšem razmisleku ugotovim, da so prav pojmi ekonomike in sociologije tisti, ki se neposredno dotikajo predmeta moje raziskave. Sam bi morda v to pojmovanje vključil tudi vidik psihologije kot predmeta vedenja, doživljanja in čustvovanja, saj prav to oblikuje odnos, od katerega je odvisen kulturni odsev mesta.

2.2 Zgodnje kulture

Sledi načrtnega naseljevanja in gradnje urbanih naselij nas neizbežno vodijo do civilizacij nastalih ob znamenitih veletokih. Mezopotamija, antična pokrajina med rekama Evfrat in Tigris (današnji Irak in Sirija) je zabeležena kot območje prvih stalnih naselitev. V 8. tisočletju pr. n. š. naj bi na območju rodovitnega polmeseca nastalo mesto Jeriho (današnja Palestina), po prepričanju mnogih najstarejše stalno naseljeno mesto na svetu, katerega stavbe so bile stolpaste, večnadstropne in s stopnišči v notranjosti. Kljub tem dejstvom pa je kot prvo urbano središče na svetu zabeleženo mesto sumerske kulture imenovano Ur (okoli 3000 pr. n. š.). Mesta iz tega obdobja so grajena po pravokotnem sistemu.

Najbolj odmevno, znano in tudi največje mesto babilonsko-asirske kulture je zagotovo Babilon, znano predvsem po babilonskem stolpu z znamenitimi visečimi vrtovi. Prav zaradi domnevno prvih stalnih naselitev mnogi zgodovinarji omenjajo Mezopotamijo za zibelko civilizacije.

Slika 1: Babilonski stolp

Vir: http://www.kurescek.net/babilonski_stolp_tm.jpg, z dne 11.11.2011

Egipt je druga oblika visoko razvite civilizacije, na razvoj katere je prav tako kot v Mezopotamiji vplivalo namakalno poljedelstvo. Nastala je v dolini reke Nil v 3. tisočletju pr. n. š. in bistveno prispevala k znanosti in takratnemu napredku. Zapuščina starih Egipčanov je dobro ohranjena in zadeva predvsem arhitekturo in nedoumljivo gradbeno znanje (piramide, svetišča). Sredi 4. stoletja pr. n. š. je bilo na egipčanskih tleh ustanovljeno pomembno mesto Aleksandrija. Temu obdobju pravimo helenizem.

2.3 Umetnost evropskega stavbarstva

Prav zagotovo je eno izmed ključnih vlog v razvoju urbanega okolja odigrala umetnost evropskega stavbarstva. V grobem jo lahko razdelimo na:

- antično stavbarstvo,
- stavbarstvo srednjega veka,
- stavbarstvo od 15. do 18. stoletja,
- stavbarstvo 19. in 20. stoletja in
- sodobno stavbarstvo.

2.3.1 Antično stavbarstvo

Pomembno vlogo v razvoju antičnega mesta so v 12. stoletju pr. n. š. odigrala dorska plemena, ki so iz severne Grčije prodirala proti jugu na Peleponez, proti vzhodu na številne otoke Egejskega morja do Krete in v obalna območja Male Azije. V arhaičnem obdobju (700–500 pr. n. š.) postane mikenski megaron vzor za gradnjo zgodnjih templjev iz opek in lesa. Ljudje se naseljujejo v zavetju osrednjih svetišč ali utrd razrušenih naselij iz bronaste dobe. Gradnja mest je nenačrtovana, kar privede do nepravilne rasti brez geometrično začrtanih meja. Šele v klasičnem obdobju (500–330 pr. n. š.) se pojavi pravilno načrtovanje mest v pravokotno ulično mrežo. Agora, značilna razširitev dveh pravokotnih ulic na trg oziroma večnamenski tržni prostor postane osrednji prostor kulturnega in javnega življenja. Značilna sta tako dorski kot tudi jonski steborni red, ki močno prispevata k prepoznavnosti svetišč, templjev ter zasenčenih stebrišč, katerih gradnjo pogojuje vroče podnebje. Pomembno vlogo v grškem urbanizmu prevzemajo javne zgradbe kot so mestna skupščina, glasbeni avditorij, gledališča, šole, telovadnice in stadioni

(povzetek besedila iz Umetnost stavbarstva, Wilfried Koch, 1999, strani 10-12, 343, 390-394 in 424).

Znameniti Partenon velja za vrhunec klasične arhitekture. Po mnenju avtorjev iz Zgodovina slikarske, kiparske in arhitekturne umetnosti (Debecki, Favre, Grünwald in Pimentel, 2004, str. 31), je prav Partenon predstavil mnoge izvirne rešitve. Avtorji navajajo, »Med drugim so bile povezane prvine dorskega sloga z jonskimi in kot celota je Partenon postal vzor arhitekturnega snovanja v drugi polovici 5. stoletja«. Vrhunec klasičnega obdobja označuje iznajdbo korintskega kapitela, mešanje slogov, kot tudi začetek obočne gradnje. Pojavi se nov tip svetišča, tolos. Znova se razvije arhitektura grobov, ki so največkrat vklesani v skalo in imajo skrbno izdelana pročelja.

Slika 2: Delfi, tolos Ateninega svetišča

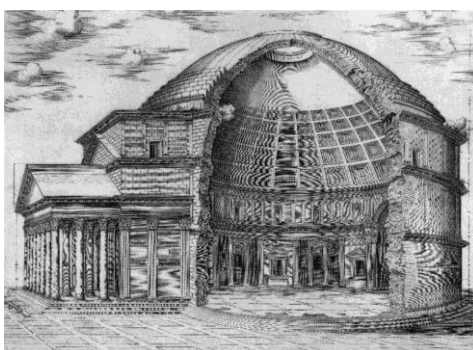
Vir: http://kwaminyamidie.com/blog3/delphi_tholos.jpg, z dne 18.11.2011

Zadnja stoletja pr. n. š. zaznamuje obdobje helenizma. Urbanistična načela tedanjega časa so določena s simetrijo in pretehtanostjo, arhitektura se prilagaja razgibanosti tal in pokrajine, kar veličastno dokazujejo gledališča, ki so grajena na pobočju griča in se nanj naslanjajo.

Umetnost Grkov je odločilno vplivala na etruščansko, le-ta pa se je polagoma zlila z rimsko. Z uporabo betona (od 2. stol. pr. n. š.) se uvedejo zapletenejše oblike kot so lok, obok in kupola, vse tri prevzete od Etruščanov.

Rimska posvetna arhitektura je morala zadovoljiti predvsem praktične potrebe ter izražati veličastnost in mogočnost. Pojavijo se novi stavbni tipi:

- bazilika (pravokotna zgradba, razdeljena na tri ladje, od katerih je glavna višja od stranskih, zaključuje pa jo polkrožna apsida, v kateri je zasedal sodni zbor),
- akvadukt (konstrukcija v obliki ločnega mostu z žlebom, po katerem je bila z naravnim padcem v naselje speljana voda),
- kanalizacija,
- amfiteater (najznamenitejši amfiteater je bil Kolosej, namenjen gladiatorskim in cirkuškim igram),
- terme (kopališki kompleks z ogrevanimi tlemi),
- slavalok (za počastitev posameznika ali dogodka).

Slika 3: Prerez Panteona

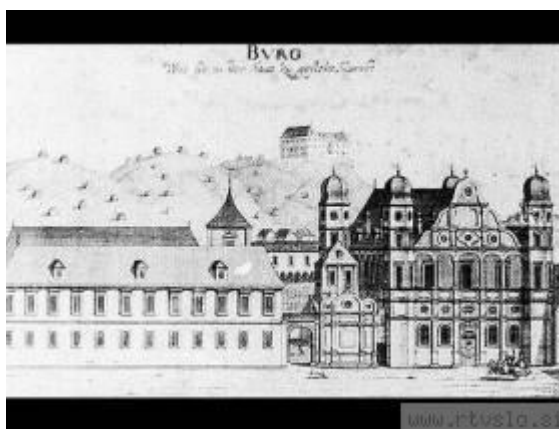
Vir: http://www.etsavega.net/dibex/imatges/Beatrizet_Panteon.jpg, z dne 21.11.2011

2.3.2 Stavbarstvo srednjega veka

Prehod iz antike v srednji vek je zaznamovalo obdobje zgodnjega krščanstva in bizantinskega cesarstva. Ključno za to obdobje je sprejetje krščanstva za državno vero. Tako se motivi do tedaj zatirane umetnosti smejo javno pokazati – krščanstvo dobi bogato podporo za gradnjo cerkva. Osrednja stavbna oblika tega obdobja je nedvomno bazilika, po definiciji g. Kocha vzdolžna cerkvena stavba z osrednjo ladjo, ki je višja od stranskih ladij in ima nad njunima strehama niz oken (Umetnost stavbarstva, 1999, str. 429). Stara antična mesta se krčijo in zaradi barbarskih vdorov prevzemajo zgolj obrambne naloge. S tem vas postane glavna oblika stalne naselitve. Sam

menim, da prav s tem dobi bazilika, kot cerkvena stavba, na pravi vrednosti zgodovinskega pomena. Okoli nje se namreč formirajo vasi, ki postopoma preraščajo v nova mesta, le-ta pa svoj razcvet doživijo v kasnejših obdobjih romanike in gotike.

Srednjeveška mesta so v splošnem zasnovana tako, da se prilagajajo topografiji terena, razvijajo se torej skladno z njegovo razgibanostjo in naravnimi pogoji. Nastajajo predvsem ob gričevnatih pobočjih, rekah, mostiščih (Maribor) in križiščih glavnih trgovski poti. Ulice so ozke, netlakovane (blatne, umazane), hiše visoke in tesno skupaj. Ker so grajene večinoma iz lesa, so posledično izpostavljene požarom. Mesta so obzidana, edini vhod je skozi mestna vrata, kjer je straža. Glavne značilnosti so cerkev, grad, mestna hiša s stolpom in uro ter trg (običajno nepravilnih oblik), ki prevzema funkcijo trgovanja in srečevanja ljudi.

Slika 4: Srednjeveška podoba mesta Maribor

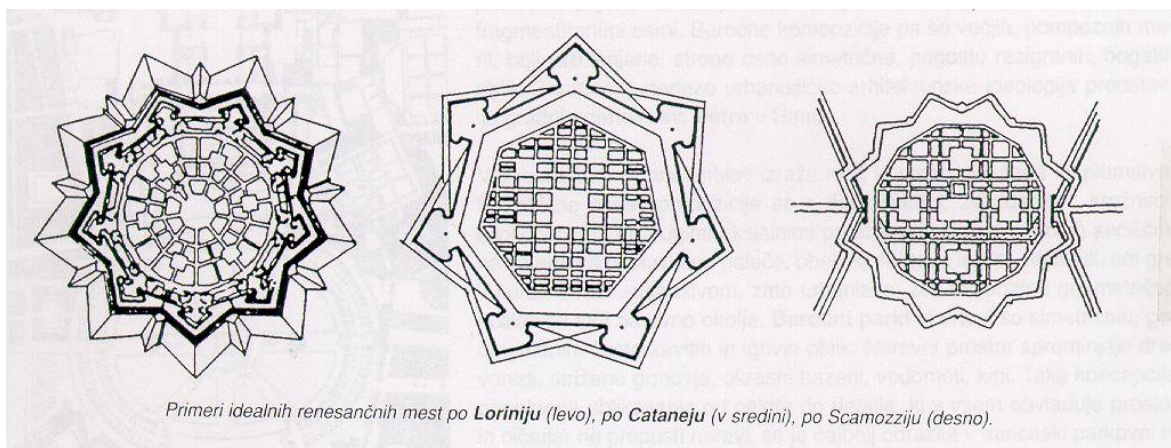
Vir: www.rtvsl.si, z dne 23.11.2011

2.3.3 Stavbarstvo od 15. stoletja

Eno najzanimivejših obdobjev evropske zgodovine nedvomno predstavlja prehod iz srednjega v novi vek. To je obdobje, ki je v svojem nastajanju vrglo ključne karte na mizo arhitekturne in urbanistične ureditve takratnih naselbin (mest) in je hkrati odločilno vplivalo na stavbarstvo, kot ga poznamo danes. V svojo celoto povezuje bogato paleto usmeritev v umetnosti, začeni z renesanso, ki je po mojem mnenju obdobje najodločnejših potez iz področja stavbarstva kot tudi

ostale umetnosti in humanizma. Poleg renesanse zaobjema tudi obdobji baroka in klasicizma, kot dveh najmočnejših predstavnikov v umetnosti urejanja prostora iz tega obdobja in hkrati dveh bistvenih podaljškov renesanse.

Renesansa je obdobje vnovičnega rojstva. Bistveno zanjo je, da se dobesedno vse »razcveti«, če lahko uporabim nekoliko metaforičen izraz. Predvsem smo priča razcvetu trgovine, proizvodnje, znanosti in umetnosti. Vse bolj se poudarja pravilna oblika mest s poudarkom na javnih prostorih in ulični opreми. Postavljeni so temelji perspektive. Osrednji lik dogajanja postane človek, zaradi česar smatram renesanso za najpomembnejše obdobje družbeno-socialnega razvoja. V nasprotju s srednjim vekom postajajo mestni zidovi debelejši, kar je posledica visokega napredka v topništvu. Pojavi se tudi pojem »idealnega mesta«, katerega realizacija naj bi bile Firenze. Osrednji stavbeni tip predstavlja palača.

Slika 5: Zasnova renesančnega mesta

Vir: prof. Branislav Rajić, skripta Varstvo okolja in urejanje prostora

Slovenski stavbeni prostor je v primerjavi z ostalim delom Evrope renesančno precej reven. Sledovi tega obdobja so vidni predvsem na fasadah in stebriščnih hodnikih nekaterih palač oz. dvorcev. Eden izmed primerov renesančne zapuščine pri nas je двореc Zemono v Vipavski Dolini. »Nadstropna in podkletena stavba ima racionalen kvadraten tloris, v katerega je vrisan centralni prostor v obliki križa. Križišče krakov je odprto z osmerostrano, kupolasto odprtino z galerijskim obhodom. Zunanost krasi preprost in uporaben arkadni hodnik, ki obkroža vse

pritličje stavbe« (povzetek iz http://www.slovenia.info/?kul_zgod_znamenitosti=4812&lng=1, na dan 24.11.2011).

Kasneje se pojavi še nekaj zgodovinsko pomembnih usmeritev iz področja umetnosti in kulture, torej posledično tudi arhitekture in urbanizma, ki nas privedejo v čas, v katerem živimo in delujemo danes. A na tej točki povzetka se namenoma ustavljam, saj ne želim vzbujati vtisa, da pišem srednješolski učbenik o zgodovini stavbarstva. Zadeva je sledeča. Nakazati nameravam na povezovalno nit, ki se skriva v samem jedru besedila, povezuje vsa obdobja in je skupna vsem do sedaj živečim kulturam človeštva. Prav tako se na tej točki ustavljam iz dveh dodatnih razlogov:

- želim se namreč omejiti predvsem na dogajanje v **slovenskem** prostoru in opozoriti na ureditveno problematiko,
- in drugič, zadeva se dotika **srednjeveškega** spomenika in je v neposredni povezavi z obzidjem mesta iz omenjenega obdobja.

3 URBANIZEM NA SLOVENSKEM

3.1 Uvod

Za sam začetek naj poudarim, da pozornost urbanizmu na slovenskem usmerjam predvsem na obdobje poznega srednjega veka ter ga skušam pomensko povezati z današnjim časom. Izrednega pomena se mi zdi, da nekatere od obstoječih (zanemarjenih) spomenikov tedanjega časa obudimo v ponovno življenje in jih preuredimo v funkcionalne, to je družbeno koristne in okoljsko sprejemljive. Slovenija je arhitekturno izredno bogata dežela, pa naj gre za zapuščino rimskega imperija, srednjega veka ali zgolj vpliv germanskih dežel na naše stavbarstvo. Izkupiček je velik, pravzaprav mogočen, in nepošteno bi bilo misliti, da zgolj sodobno stavbarstvo vpliva na poselitveni značaj današnjega časa.

Kot drugo pa naj poudarim, da se v zgodovinskem pregledu naloge usmerjam zgolj na prostor slovenske Štajerske, še natančneje na Maribor in okolico. Razlog je pogojen s preobširno zapuščino domačih arhitekturnih vsebin ter prostorsko in časovno omejitvijo pisanja naloge. V raziskovalnem delu pa svojo pozornost omejujem zgolj in izključno na jedro območje mesta Maribor s poudarkom na Čeligijevem stolpu.

3.2 Razvoj srednjeveškega mesta

Osnovna definicija srednjeveške mestne naselbine, torej tako mesta kot trga je, da je to naselbina, ki jo označujejo in od ostalega okolja ločujejo družbene in gospodarske značilnosti, katerih nosilci so meščani in tržani (vir definicije: http://baza.svarog.org/zgodovina/srednji_vek/srednjeveska_mesta.php, dne 29.11.2011). Ta definicija se v grobem ne razlikuje od tiste, ki jo za pojem »mesto« navaja spletni slovar SSKJ. Ta pravi: »mesto je naselje, ki je upravno, gospodarsko in kulturno središče širšega območja« (vir: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=mesto&hs=1, dne 29.11.2011). Iz obeh definicij je razvidno, da gre za samostojno enoto družbenega življenja, ki jo v celoto povezuje naseljena populacija ljudi in ima s svojo ureditvijo in močjo vpliv na širša območja.

Urbani razvoj mest se je stopnjeval po principu tržna vas – trg – mesto, zato je razlika med pojmovanjem mesta, vasi in trga zgolj kvantitativnega in ne toliko kvalitativnega značaja, kar se iz uvodne razlage tega stavka zdi precej logično. S svojo pojavnostjo, ureditvijo in delovanjem so mesta fevdalno agrarni družbi predstavljala nov element, saj so za razliko od podeželja (s svojimi fevdalno-pravno urejenimi vasi in zaselki) igrala drugačno vlogo v upravni ureditvi dežele, njeni gospodarski organizaciji in prometni strukturi. Z njimi se je začela vse bolj uveljavljati delitev dela in prav s to drugačnostjo in vlogo denarnega gospodarstva so vse močnejše vplivala na bližnjo kot mnogokrat tudi daljno okolico.

Čas nastajanja srednjeveških mestnih naselbin na Slovenskem lahko umestimo nekje med 12. in 15. stoletje, v primeru nekaterih drugih mest tudi veliko prej (npr. Ptuj in Celje), kajti mnoga od njih bi načeloma lahko povezali z antičnimi ostanki, a to naj raje ostane tema katere od drugih nalog. Prva formalno ustanovljena mesta na slovenskem Štajerskem so bila:

- Ptuj (pred letom 1250),
- Maribor (po letu 1250) in
- Slovenj Gradec (1267).

Lokacijo mest je narekoval interes ustanovitelja oziroma mestnega gospoda, vendar so na to vplivali tudi geografija, prometna lega in utrdjena veljavnost. Tako so običajno nastajala ob rečnih prehodih in v bližini pomembnih gradov. Eno izmed takšnih mest je zagotovo Ptuj, medtem ko je Maribor res nastal ob mostišču in ne ob gradu, saj je bil le-ta precej oddaljen od njegovega tržnega prostora (grad na Piramidi). Zanimivo se mi zdi izpostaviti, da je večina takrat pomembnih mest na slovenskem Štajerskem nastala na pomembnih prometnih lokacijah, kar teoretične dejavnike nastajanja povezuje v zaokroženo celoto.

Slika 6: Obzidje Celja

Vir: <http://www.o-4os.ce.edus.si/razno/2007/celjska-milja/obzidje.htm>, dne 30.11.2011

Predvsem se mi zdi pomembno fokus osredotočiti zgolj na grobo urbanistično zasnovo in ureditev naselbinskih jeder tedanjega časa ter jih arhitekturno povezati z ostanki današnjega. Evidentno je, da je nekatere razvojne prehode (tržna vas – trg – mesto) možno zaslediti v njihovi sedANJI naselbinski podobi ali tlorisni sestavi. Jože Curk pravi: »Tako je imel Maribor za vaška prednika naselbini okoli Vojašniškega in Grajskega trga, za trškega pa naselbino ob Koroški cesti« (vir: Srednjeveška mesta, 1998, str. 135). Iz stavka razumem, da so posamezni deli mesta, pa naj gre za trg ali tržno vas, nastajali ločeno, in sicer na sebi odgovarjajočih lokacijah. Kasneje se seveda stapljajo v celoto in tako postane jasno, da je prav ta specifična potreba po dodatnih tržnih prostorih funkcijo primarnega in osrednjega tržnega prostora razpršila po mestu in s tem ustvarila pogoje za nastanek več funkcionalno aktivnih mestnih četrti.

Povezovanje razpršenih tržnih prostorov v celoto je kot posledico nosilo neizbežno geografsko širitev mest. S tem so dobivala tudi na veljavnosti, a so hkrati postajala vse bolj izpostavljena. Kot pomemben dejavnik oblikovanja mestnih naselbin gre posebej omeniti utrdbeni vidik mesta. Po navedbah g. Curka sta Maribor (oblika trapeza) in Ptuj (oblika trikotnika) kot prva dobila mestni obzidji, in sicer v 3. četrtini 13. stoletja. Kljub obrambnim nalogam pa so obzidja sprva prevzemala funkcijo ločevanja med mestom in podeželjem. Kasneje se utrdijo in tako postanejo strateško zanimiva tudi v državnem merilu.

Obzidja so bila v prihodnjih letih, tudi stoletjih, velikokrat spreminjana, kar je bila posledica poplav, požarov, vojn in drugih katastrof. Eden bistvenejših podatkov, pa je ta, da so v 18. in 19. stoletju začela padati kot za šalo. Vzroki so preprosti. Industrijska revolucija, širjenje mest in gradnja železnice. Vse, kar se je ohranilo do danes, velja za absolutno zakladnico srednjeveške arhitekturne zapuščine. S tovrstnimi objekti, ali bolje rečeno spomeniki, ravnati neodgovorno in brezbržno pomeni katastrofo, saj v sebi nosijo globok zapis časa in prostora. To je odnos človeka, ki ga je potrebno ozavestiti in spremeniti.

3.3 Maribor

Območje današnjega Maribora je bilo v začetku 12. stoletja del mejne grofije frankovske države. Da bi nadzorovali vhod v Dravsko dolino pred madžarskimi vpadi so na današnji Piramidi

postavili trdnjavo, grad, ki se v dokumentih prvič omenja 20. oktobra 1164 kot castrum Marchburch. Ime izvira iz pojma grad v marki, oziroma v nemščini Burg in der Mark ali Markpurg, Markburg in kasneje Marburg. Vendar pa je grad verjetno stal že pred tem datumom, saj se Bernard Mariborski, mejni grof Podravske krajine iz rodu Spanheimov, s predikatom Mariborski, omenja že leta 1124 (vir: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Maribor>, dne 1.12.2011).

Slika 7: Mostišče z gradom na Piramidi

Vir: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Maribor>, dne 1.12.2011

3.3.1 Obzidje

Vsekakor je predmet obravnavane naloge mestno obzidje, zato se bom poskušal v naslednjih odlomkih nekoliko bolj približati jedru izbranega področja. Tukaj vsa dosegljiva literatura navaja enake podatke, kar pomeni, da informacijskih odstopanj sam nisem zasledil. Seveda gre za zgodovinska dejstva, zato bi vsakršno podatkovno neskladje vzbudilo sum verodostojnosti zapisanega.

Torej, obzidje je bilo zgrajeno v drugi polovici 13. stoletja, natančneje med leti 1255–1275 in je poleg simbolne vloge imelo predvsem obrambno. Okrog 500 m dolge stranice so oklepale 25 ha zemljišča in mu s tem določale rombasto obliko. V 18. stoletju so obzidje zaradi širitve mesta porušili, a nekaj ostankov se je kljub temu ohranilo do danes.

3.3.2 *Maribor danes (vidni ostanki obzidja)*

Ostanke obzidja najdemo ob Gregorčičevi, Strossmayerjevi ter Svetozarevski ulici in deloma ob Dravi. Najvidnejši ostanki so Vodni, Sodni, Židovski in Čeligijev stolp, o katerih pa bo kaj več povedanega v naslednjih poglavjih. Tudi nekateri objekti, ki sicer niso bili del obzidja, a so nastali v tedanjem času, so ohranjeni in celo obnovljeni. Eden izmed teh je zagotovo Minoritski samostan.

4 ČELIGI IN DRUGI SPOMENIKI MESTNEGA OBZIDJA

4.1 Uvod

Na severnem robu nekdanj obzidanega mestnega jedra stoji kulturnozgodovinski spomenik imenovan Čeligijev stolp (tudi Mučilni, Črni ali Gambrinusov). Je izrednega kulturnega pomena, saj je edini od petih obstoječih stolpov, ki so nekoč branili ta del mestnega ozemlja in eden od štirih obstoječih stolpov nekdanjega obrambnega zidu. Njegov nastanek sodi v tretjo četrtino 15. stoletja, natančneje med 1460 in 1465. V register spomenikov Zavoda za spomeniško varstvo Maribor je decembra 1964 vpisan kot spomeniško zaščiten objekt. Sam stolp je približno 20 m visok in ima piramidasto streho. Je kamnite polimorfne gradnje s pravokotno osnovo. Stoji na parcelni številki 1474 in je družbena last (vir: dokumentacija ZVKDS). Natančna lokacija stolpa je t. i. kare Gambrinus, območje med Gregorčičevo, Slovensko, Gledališko in Strossmayerjevo ulico v Mariboru (natančneje med stavbama Gregorčičeve ulice 29 in 37).

4.2 Namembnost stolpa v preteklih desetletjih

Dokumentacija Zavoda za varstvo kulturne dediščine Maribor jasno priča o tem, da je bila družba Talis dolgoleten najemnik ter upravitelj prostorov Čeligijevega stolpa. Ob tem je tudi evidentno, da so spomenik uporabljali neskladno z značajem tovrstnega objekta. Uporabljali so ga namreč kot skladišče premoga z dvema parnima kotloma ter rezervoarjem, vse to za potrebe omenjene družbe. V sam spomenik je bil dograjen tudi dimnik, kar poraja mnogo vprašanj o takratni miselnosti odgovornih. Kasneje je bilo na tem območju izvedenih nekaj gradbenih posegov, izvedenih iz strani podjetja Komunaprojekt in tako tudi stolpu samemu ni bilo prizanešeno. Kljub jasnim spomeniškovarstvenim izhodiščem je bila namreč porušena večina ohranjenega obrambnega zidu, katerega pa investitor kljub številnim intervencijam ZVKD Maribor ni želel rekonstruirati.

4.3 Prikaz obstoječega stanja

Danes sodi stolp med mnoge mariborske črne packe, kot jih radi imenujemo. Le-te pa niso le posledica pomanjkanja denarja v občinski blagajni, temveč jim pogosto botruje tudi malomaren ter brezbrizen odnos tistih, ki naj bi bili zanje odgovorni. Dokaz za to so nekateri žal neuspeli poskusi revitalizacije ter urbanistične oživitve severnega mestnega stolpa z okolico. Mnogi klavni poskusi namestitve komercialne dejavnosti, ki ni v skladu z značajem ter pomenom spomenika, pa pričajo o nedomiselnosti in kulturni šibkosti vseh, ki skušajo na ta način obogateti. Za opazovalca pa je ocena stanja jasna. S svojo trenutno podobo kaže na opešanost, kajti:

- ⇒ fasada je v nezavidljivem stanju,
- ⇒ iz strehe in sten rastejo drevesa, »krasijo« ga strelovodi,
- ⇒ okolica je naravi spomenika neprimerno (ne)urejena,
- ⇒ danes ga »krasi« gradbena ograja, obdana z rastlinjem,
- ⇒ pred tem je bil dolga leta pribežališče brezdomcev.

Slika 8: Trenutna podoba stolpa

Vir: Lasten

Slika 9: Trenutna podoba stolpa

Vir: Lasten

Med tem ko javnosti na očeh ne vemo kaj storiti, pa Maribor postaja vse bolj turistično oblegano mesto, ki vabi s svojo arhitekturno, kulturno, naravno lepoto. Postavi se vprašanje, kaj obiskovalcem ponuditi, pokazati in kako odgovoriti na njihova vprašanja. Kje gre iskati vzroke za trenutno podobo nekaterih spomenikov? V razpisnih pogojih? Neozaveščenosti, malomarnosti?

Mnogi se že dolgo držimo za glave ter nemo odkimavamo, medtem ko odgovorni pridno gradijo trgovske centre ter garaže za tiste, ki v centru mesta tako ali tako ne bodo nikdar parkirali.

4.3.1 *Trenutno lastništvo*

V dokumentaciji spomeniškega varstva Maribor (iz dne 31.3.1992) je navedeno, da je arhitekturni spomenik Čeligijev stolp družbena last, kar je glede na naravo objekta precej očitno. Imetnik pravic uporabe je bila tedaj in dolga leta pred tem družba Talis Maribor, vendar le-ta več ne obstaja. Današnji imetnik pravic uporabe je Mestna občina Maribor. Precej sporna pa so pravna razmerja na nepremičninah, ki mejijo na Čeligijev stolp. Lastniki bloka v Gregorčičevi 29 a/b so namreč prepričani, da je zemljišče vzhodno od Čeligijevega stolpa (parcelna št. 1474/1 in 1475/1) njihovo in ne občinsko, čeprav na občini to odločno zanikajo. Gre za del zemljišča, ki že dolga leta služi kot parkirni prostor stanovalcem omenjenega bloka. Po mnenju občine je lastnik omenjenih zemljišč prav MO Maribor, kar je z ustrezno dokumentacijo tudi dokazano (zemljiška knjiga). Kljub temu pa to ne bi smel biti razlog za zastoje pri obnovi stolpa, po mojem mnenju kvečjemu izmikanje oziroma izgovor.

4.3.2 *Podobni primeri od drugod*

Podobnih primerov propadajočih objektov je veliko. Če se omejimo zgolj na širše območje Maribora (grad Viltuš, Žički dvor na Lentu ...) vidimo, da gre za izredno široko paleto objektov. Za mnoge velja, da jih je (predvsem iz ekonomskih vidikov) lažje pustiti pri miru, kot da se z njimi ukvarjamo. Ker je problem globalne narave, je bolje, da se osredotočimo na obravnavan predmet raziskovalne naloge.

4.4 *Drugi revitalizirani spomeniki v službi kulturnih dejavnosti*

To je poglavje, ki ga začenjam s sporočilom, povzetim po nagovoru iz spletne strani mariborske vinoteke, locirane v Vodnem stolpu, enem izmed ohranjenih delov obzidja. Prirejeno sporočilo, ki bi ga sam označil kot slogan poglavja, se glasi: »Arhitekturni spomenik je stičišče preteklosti in sedanjosti, preteklosti in prihodnosti. K obisku ne vabi s pripovedovanjem o časih, ki so minili,

temveč živi danes in smelo napoveduje trende, ki se obetajo – vabi s ponudbo, z dogajanjem in atmosfero. Vabi tiste, ki si želijo prenovljene tradicije, modernizirane zgodovine in dobrot, ki vzbujajo spomine in hkrati slikajo prihodnost.« (vir: <http://vinotekamaribor.si/>, dne 6.12.2011)

Mislim, da uvodni nagovor dovolj zgovorno govori o tem, kar želim povedati. Njegova sporočilnost je jasna, vodi v oživljanje zapuščenega in združevanje ločenega. Pa se pustimo popeljati skozi nekaj praktičnih primerov.

4.4.1 *Minoritska cerkev s samostanom*

Leta 1270 se prvič omenja minoritski samostan. Nekdanji samostanski kompleks je podkvasto oblikovan, dvonadstropen in na dvoriščni strani obdan s križnim hodnikom. Na severni strani se stika s cerkvijo, na južni strani pa se je naslanjal na mestno obzidje. Sedanjo podobo je cerkev dobila v 18. stoletju, ko je dobila baročno fasado in stolp (vir povzetka: <http://www.revijakapital.com/mariborcanc/clanki.php>, dne 5.12.2011). Tako kot mnogi drugi biseri arhitekture je tudi minoritski kompleks s svojo ponudbo iz področja kulture aktiven. Pred časom je cerkev svoje prostore nudila prireditvam v sklopu festivala Lent, od septembra 2010 pa prenovljene samostanske prostore (2500 m²) zaseda Lutkovno gledališče Maribor, ki je sedanji imetnik uporabne pravice.

4.4.2 *Vodni stolp*

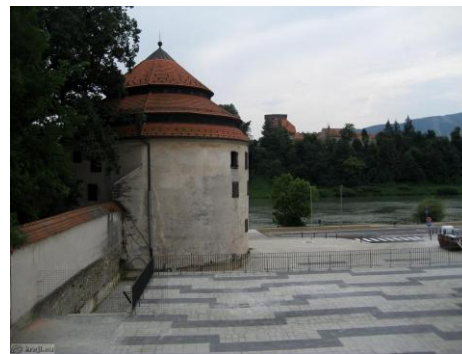
Vodni stolp (nekoč imenovan Smodniški) stoji ob Dravi in je svojčas utrjeval jugovzhodni del obzidja. Zgrajen je bil leta 1555 kot renesančna peterokotna bastija. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo veliko stavb ob Dravi porušениh. Razlog za to je bila gradnja jezusa v Melju. Ta naj bi vplivala na dvig vodne gladine in posledično zalitje dela vodnega nabrežja ob Lentu. Vodni stolp so ob prizadevanju meščanov uspeli ohraniti, bil je celo nekoliko dvignjen (za 2,60 m) in s tem utrjen. Danes se v njem izvaja komercialna dejavnost v obliki vinoteke slovenskih vin.

Slika 10: Vodni stolp in v ozadju židovski

Vir:

http://kraj.eu/slovenija/maribor_lent/IMG_4004_maribor_lent_minoritski_samostan/slo,
dne 8. 12.2011

Slika 11: Sodni stolp z zahodnim delom
obzidja

Vir:

http://kraj.eu/slovenija/maribor_lent/IMG_4004_maribor_lent_minoritski_samostan/slo,
dne 8.12.2011

4.4.3 Sodni stolp

Sodni stolp je bil zgrajen leta 1310 kot obrambni stolp v jugozahodnem delu mestnega obzidja. Povsem na novo so ga pozidali leta 1540 in pokrili s stožčasto streho. Leta 1937 je delno pogorel, nazadnje pa je bil obnovljen po 2. svetovni vojni. Danes služi kulturnim prireditvam, kot tudi pogostitvam, sprejemom, seminarjem idr. Predvsem v času Festivala Lent pa se v vzdušju prijetne kavarne odvijajo razni koncerti in drugi kulturni dogodki. Kot je navedeno na spletni strani NDM (<http://www.nd-mb.si/prostori/karantena/>, dne 6.12.2011), je upravljaec prostorov Narodni dom Maribor.

4.4.4 Židovski stolp s sinagogo

Židovski stolp je nastal v sklopu židovskega geta. Zgrajen je bil leta 1465 na mestu starejše stražarnice. V neposredni bližini stolpa stoji židovska sinagoga (vir: <http://www.starodobnik.net/prispevek/523>, 8.12.2011). Sam menim, da sta oba kompleksa arhitekturno izredno lepo ohranjena, hkrati pa nosita funkcijo kulturnega druženja v tem delu mesta. V svojo ponudbo vključujeta razstave, koncerte, predavanja in druge prireditve, kar je

dokaz, da lahko tudi zgodovinsko pomembni objekti služijo namembnosti oziroma interesom mesta, ne da bi bila ob tem iznakažena njihova podoba. Upravljalec prostorov je prav tako kot v primeru Sodnega stolpa Narodni dom Maribor.

Slika 12: Židovski stolp

Vir:

<http://www.mb.sik.si/vsebina.asp?lang=sl&str=442>, dne 3.12.2011

Slika 13: Del mestnega obzidja s sinagogo

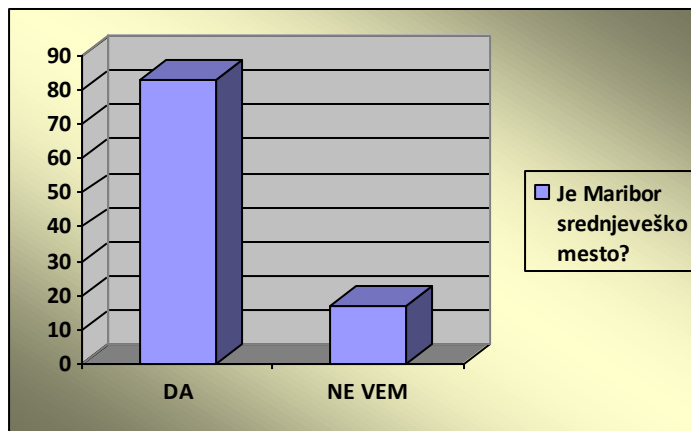
Vir: [http://arhitekturni-](http://arhitekturni-vodnik.org/?result=215,2)

[vodnik.org/?result=215,2](http://arhitekturni-vodnik.org/?result=215,2), dne 1.12.2011

4.4.5 *Drugo*

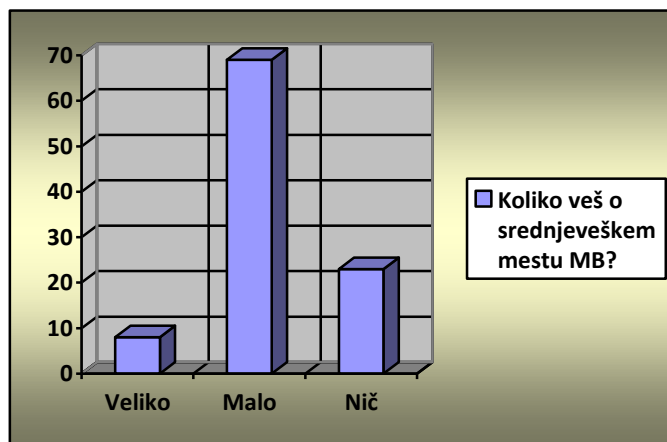
Ker je osrednji predmet te naloge Čeligijev stolp, se poskušam omejiti predvsem na vsebino omenjenega spomenika v povezavi s preostanki mestnega obzidja in drugimi deli starega jedra mesta Maribor.

Na ta del naloge se nanaša tudi prvi del ankete, ki sem jo izvedel med občani mesta Maribor. Anketa je postregla z dokaj presenetljivimi podatki, kajti kar precej občanov o izvoru mesta ne ve prav veliko. Grafikon 1 sicer prikazuje, kolikšen delež ljudi ve, da je Maribor nastal iz srednjeveške naselbine, med tem ko grafikon 2 prikazuje dejansko količino znanja o njegovi zgodovini oziroma izvoru.

Grafikon 1: Prikaz zavedanja o srednjeveškem izvoru mesta

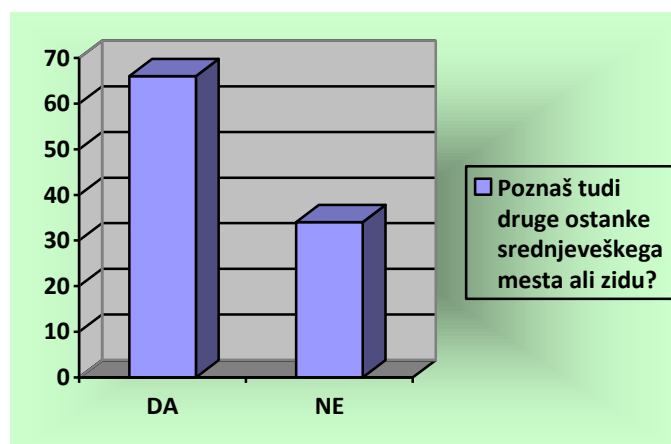
Vir: Anketa

Grafikon 2: Prikaz količine znanja na temo srednjeveški Maribor

Vir: Anketa

Zanimivo se mi zdi predvsem, da se ob pogovoru o zgodovini mesta večina ljudi začne spominjati ter navedene podatke povezovati z morebitnimi ostanki srednjeveškega zidu. Grafikon na naslednji strani prikazuje dejansko količino tega znanja med anketiranci. Z »da« so odgovorili tisti, ki poznajo vsaj en tovrstni spomenik ali celo več.

Grafikon 3: Prikaz poznavanja drugih objektov povezanih z mestnim obzidjem

Vir: Anketa

5 PROJEKT OBUDITVE STOLPA Z OKOLICO

5.1 Uvod

Čeligijev stolp je spomenik izrednega kulturnega pomena. Lociran je SV od strogega mestnega jedra ter tako malenkostno odmaknjen od izvora mestnega utripa. Obdaja ga naselje, cerkev in nižje na južni strani gledališče. To mu daje status skritega opazovalca, ki s svojo prisotnostjo meri čas in opozarja na kontrast večnosti in minljivosti. Ker ga lahko s severne strani povežemo z mestnim parkom, z vzhodne s Trgom generala Maistra in z južne s Slomškovim trgom, torej v obeh primerih strogim mestnim jedrom, je že od nekdanj zanimiv predvsem v smislu ponudbe raznih vsebin, predvsem komercialnih.

Jasno je, da prava vsebina teši apetite lačnih obiskovalcev, a hkrati vzbuja domišljijo, ki poraja nove apetite. Prav zato je potrebno ob obnovi kulturne dediščine biti previden. Lahko se namreč zgodi, da spomenik izgubi esenco lastnega obstoja, namesto da bi s svojo prisotnostjo informiral o značaju ter zgodovinskem pomenu, namembnosti. Je pripovedovalec časa, ki govori v jeziku sodobnih vsebin. Potrebno se mu je prilagoditi in ga napraviti takšnega, da je v sebi lastni mogočnosti povsem prilagojen času in prostoru.

5.2 Možne oblike revitalizacije

5.2.1 Teater, galerija

Po nekaterih virih naj bi se pred leti za stolp zanimalo Lutkovno gledališče Maribor (v nadaljevanju LG), vendar pa ga. Mojca Redjko (kontakt: info@lg-mb.si) iz LG Maribor zagotavlja, da se je omenjeno gledališče zanimalo za prostore sosednjega Gambrinusa, torej stavbe, katere najemnik je danes Drogerija Tuš, in ne za Čeligijev stolp, kakor je bilo zaslediti iz nekaterih virov. Vsekakor je sam stolp za izvedbo gledališke dejavnosti občutno preozek, kar so mi tudi osebno zagotovili na ZVKD, možna pa bi bila izvedba galerije oziroma drugih dejavnosti v obliki razstav in predstavitev.

5.2.2 *Prostori kulturnih in filozofskih društev*

Zanimivo bi bilo v soseščini imeti prostor, kjer filozofija tvori čas v zgodbo in ji daje dušo. Kjer kultura slika povsem nove podobe našega vsakdana in kjer se zbirajo ustvarjalni umi vseh generacij. Kot nekoč v atenski šoli, le v sodobnejši obliki. Eno izmed društev s podobno ponudbo vsebin je zagotovo kulturno-filozofsko društvo Nova Akropola, le da si je le-ta nove prostore pred kratkim uredila v Tyrševi ulici v Mariboru, kar je v neposredni bližini Čeligijevega stolpa. Ne glede na to, pa obstajajo tudi druga društva, ki bogastvo znanja in modrosti prenašajo med ljudi. Pametno bi jim bilo odpreti vrata.

5.2.3 *Muzej*

Kar nekaj je bilo napisanega o možnostih muzejske dejavnosti v omenjenem stolpu. V preteklosti najodmevnejša je zagotovo ideja za muzej mučilnih naprav, najaktualnejša pa ideja pravnega muzeja. Dejstvo, ki izvedbo muzejske dejavnosti močno omejuje, je prostorska ozkost oziroma omejenost. Kljub ideji, da bi na severu stolpa zgradili podzemno prireditveno dvorano, pa stanje zaradi zapletov ostaja nespremenjeno.

5.2.4 *Mladinski center*

Ta ideja se mi od vseh zdi najmanj privlačna, kajti za seboj lahko potegne veliko hrupa in prav tako onesnaženosti okolja. Zaradi morebitnih motečih dejavnikov bi lahko prihajalo do zlorab (grafiti), pa tudi do konfliktov s sosednjimi stanovalci, sam stolp pa bi bil s tem oropan zgodovinske sporočilnosti.

5.2.5 *Turistična informacijska točka*

Tudi ideja turistične informacijske točke je precej zanimiva, vendar je zaradi lokacije morda nekoliko omejena. Stolp je namreč lociran nekoliko ločeno od strogega mestnega jedra. Prav zato je morda tolažeče dejstvo, da je mesto Maribor pred kratkim doživelo odprtje nove turistične

informacijske točke, ki je iz praktičnih vidikov locirana na zavidljivo boljši lokaciji od omenjenega stolpa.

5.2.6 Antikvariat

Antikvariat bi lahko bil prava vsebina za to vrsto dediščine, saj ob prisotnosti knjig ustvari povsem svoj duh časa zavitega v spomin pozabe. Od mnogih pozabljen spomenik bi tako nudil zavetišče prav tako pozabljenim a še zmeraj aktualnim knjigam.

5.2.7 Drugo

Spomenik je po značaju takšen, da lahko nudi širok razpon vsebin ter jih prilagaja času in prostoru. V njem bi lahko poleg naštetih našle prostor tudi nevladne organizacije, razna društva, ustvarjalne delavnice in ne nazadnje vsak, ki je pripravljen ponujene vsebine prilagoditi značaju in kulturnozgodovinski pomembnosti objekta.

5.3 Dosedanja razmišljanja konservatorjev

Po propadu družbe Talis stolp miruje. Mestna občina Maribor je po mojih ugotovitvah velik interesent za revitalizacijo stolpa ter vzpostavitev komercialne dejavnosti. Zaradi slabe dosegljivosti informacij v zvezi z idejnimi projekti, ki so potekali ali še potekajo na samem stolpu, je meni znana samo ena oblika poskusa obuditve stolpa z okolico, in to je ideja pravnega muzeja oziroma muzeja mučilnih naprav (vir: <http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2009050505430000>, dne 9.1.2012). Razlog za to vrsto vsebine je v dejstvu, da so v stolpu nekoč izvrševali kazni, danes pa morda želijo v mesto pripeljati ponudbo v slogu velikih evropskih mest, kot so denimo Praga ali London (vir, <http://www.youtube.com/watch?v=t8WPgVkJpY&noredirect=1>, dne 9.1.2012). Po mojem mnenju se tovrstna vsebina ne staplja z okoljem v katerega je objekt postavljen, hkrati pa ne ustreza naravi spomenika in bi ga na ta način samo oropala vsakršnega dostojanstva.

Pred kratkim je bila na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Mariboru s strani študentov izvedena raziskava v zvezi s stolpom. Ob tem so prišli do ugotovitve, da bi morala biti vsebina aktivnosti oziroma dejavnosti v samem objektu povezana z izobraževanjem, vendar na način, da se ohrani zgodovinski duh objekta ter kulturna pomembnost. Potrebno bi bilo izdelati tudi detajlni zasaditveni načrt ter ga ob izvedbi tudi dosledno upoštevati. Študentje FERI-ja pa so izdelali tudi digitalni 3-D model mestnega obzidja, ki pa javnosti za enkrat še ni dostopen.

5.4 Ovire ob izvedbi

Kot že rečeno, duša stolpa nenehno vabi potencialne interesente, bodisi iskrene bodisi takšne z dobičkonosnimi nameni. Ker pa kljub silnemu povpraševanju objekt še kar propada, sem poskušal raziskati vzroke, ki botrujejo zaviranju procesa revitalizacije oziroma ugotoviti, kateri so tisti skupni dejavniki, odgovorni za stagnacijo. Eden od le-teh je že omenjeni problem v obliki nerešenih pravnih razmerjih med občino in lastniki etažnih stanovanj. Drugi vzrok je pomanjkanje sredstev, odgovor na temeljno vprašanje pa sem moral poiskati na Zavodu za varstvo kulturne dediščine Maribor. Gospa Irena Krajnc Horvat, odgovorna oseba za zadeve v zvezi s stolpom, zagotavlja, da ne občina in ne katerikoli drugi možni investitor ni voljan izpolniti pričakovanj ali bolje rečeno zahtev ZVKD Maribor ob sanaciji objekta. Pričakovanja so jasno določena in vsakemu izmed interesentov tudi dobro znana, in sicer:

- da se objekt sanira,
 - da se popravi streha in odstrani dimnik,
 - dozidati je potrebno del obrambnega zidu,
 - objekt je potrebno v nadaljevanju vzdrževati in
 - primeren je zgolj za izvajanje dejavnosti, ki ustrezajo značaju kulturne dediščine.
- Prva alineja določa kompletno sanacijo stolpa, to pomeni obnovo tako zunanje kot tudi notranje podobe spomenika. Končna podoba naj ne bi vsebovala vidnih žlebov, strelvodov in drugih kovinskih predmetov, ki pripomorejo k neprimernemu videzu spomenika. Mestna občina Maribor je potencialni investitor projekta, po zagotovilih urada za kulturo in mladino je namreč pripravljena sama prevzeti finančno plat projekta.

- Ker je bil dimnik dograjen za potrebe dolgoletnega najemnika, to je družbe Talis, in že vrsto let kazi podobo stolpa, ga je potrebno odstraniti. Dejstvo je, da dimnik ni del izvornega objekta, zato je jasno, da na sam objekt ne spada. Prav tako je potrebno odstraniti obstoječo streho ter jo zamenjati z novo, objektu primernejšo streho.
- Na vzhodno in zahodno stran je potrebno dozidati provizorično obzidje (nekaj metrov), in sicer iz istega kamna, ki ga je potrebno deponirati. Izkazalo se je, da je ravno to kamen spotike oziroma predmet nesporazuma med občino in ZVKDS.
- Lastnik oziroma najemnik mora nadalje stolp vzdrževati ter skrbeti za njegovo vitalnost. To, da je za stolp primerna le določena vsebina, pa je tako ali tako osrednji predmet te naloge.

Slika 14: Čeligijev stolp danes

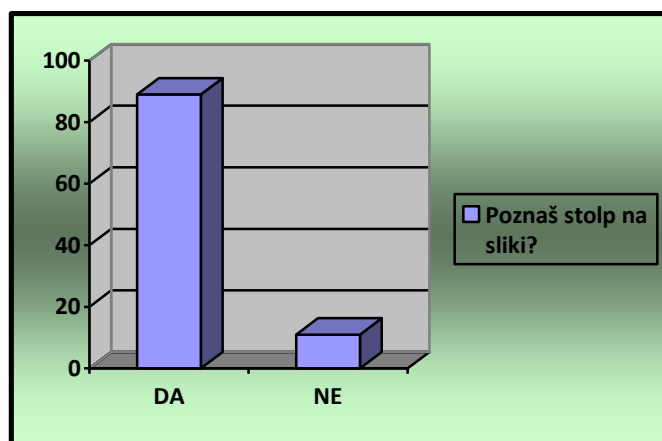
Vir: <http://www.preberi.si/content/view/1721078-Negotova-prenova-Celigijevega-stolpa.html>,
dne 5.12.2011

5.5 Ugotovitve

Iz dosedanjega dela predelanih virov je bilo ugotovljeno, da ni občina tista, ki zavira postopek prenove stolpa z okolico, temveč si le-ta prizadeva za njegovo oživitev. Enako velja za druge pristojne službe, z Zavodom za varstvo kulturne dediščine na čelu. Potencialni ponudniki kulturno-izobraževalnih dejavnosti se prav tako strinjajo, da je v tem delu mesta potrebno nekaj storiti ter ga povezati z drugimi deli mestnega življenja. Temeljna ovira v tem trenutku je, da odgovorni pač ne najdejo skupnega jezika in tako se z izvedbo samo še zavlaučuje.

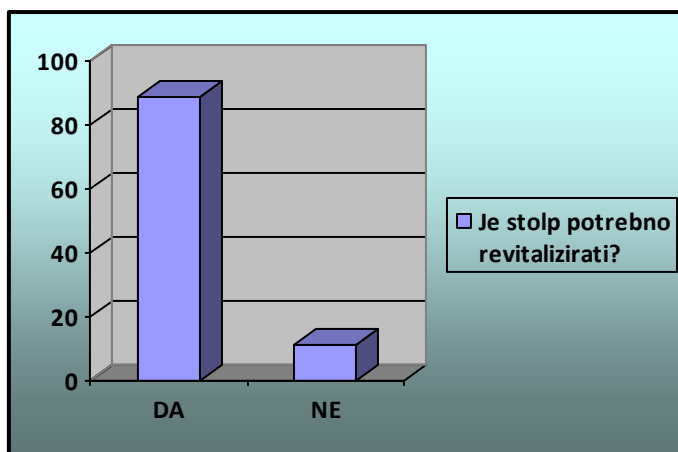
5.5.1 Ugotovitve ob anketiranju

Med anketiranimi občani so prav vsi prepoznali stolp na sliki, čeprav o njegovem izvoru niso znali povedati prav veliko. Se pa popolnoma vsi strinjajo, da je treba nekaj ukreniti v smislu revitalizacije, kar je razvidno tudi iz spodnjih grafikonov številka 4 in 5.

Grafikon 4: Prikaz prepoznavnosti objekta med občani MOM

Vir: Anketa

Grafikon 5: Prikaz želje po revitalizaciji

Vir: Anketa

6 PO POTEH MESTNEGA OBZIDJA

6.1 Uvod

Že skoraj vse življenje živim v neposredni bližini Čeligijevega stolpa. Skoraj vsak dan opazujem, kako kljub svoji veličini neslavno propada in v zadnjih izdihljajih kliče na pomoč. Našel je mene, prepričal me je, naj se odločim in spregovorim o problematiki estetskega izgleda mesta, natančneje o problematiki propadanja družbeno-kulturnih spomenikov. Dolžan sem torej spregovoriti in mu poiskati vsebino, ki bo presegla njegovo stražarsko funkcijo ter ga socialno povezala z družbenim okoljem današnjega časa.

6.2 Sanacija

Ker fizična sanacija ni osrednji predmet raziskave in je v pristojnosti Mestne občine Maribor, se nanjo osredotočam zgolj površno. Kot je že omenjeno v prejšnjem poglavju (5.4 Ovire ob izvedbi), bi bilo s strani občine potrebno upoštevati predpise in zadovoljiti določenim zahtevam ZVKDS.

6.3 Ideja namestitve kulturno-izobraževalne dejavnosti

Po preverjenih informacijah (ankete, intervjuji) naj bi bila najprimernejša vsebina namestitvene dejavnosti v spomeniku tovrstnega značaja prav kulturne in izobraževalne narave. Ker pa odmevnejših vsebin na temo srednjeveškega mesta pri nas primanjkuje, sem se odločil pristojnim službam predstaviti idejo obuditve stolpa z okolico, hkrati pa izvesti raziskavo, koliko jih stvar zares zanima in ali so tudi sicer zainteresirani za izvedbo revitalizacije in uvedbo tovrstnih vsebin.

Svoj projekt sem poimenoval »Po poteh mestnega obzidja«. Dokaj preprosto in precej nazorno govori o vsebini že ime samo. In sicer gre za:

- sanacijo in ureditev okolja (investitor MOM),

- namestitev dejavnosti v obliki kulturnih vsebin,
 - navezavo kulturnih vsebin na izobraževalne,
 - razpršitev (vodstvo) po ostalih delih mestnega obzidja,
 - povezavo s komercialnimi potrebami mesta.
- Sanacijo in ureditev okolja bi po navedbah g. Aleša Novaka (kontakt: ales.novak@maribor.si) iz Urada za kulturo in mladino mestne občine Maribor prevzela prav občina, ki je po mojih ugotovitvah kot lastnik tudi velik interesent za revitalizacijo, torej celoten projekt sanacije z ureditvijo okolja in namestitvijo komercialne dejavnosti.
- Nadalje bi prostore stolpa preoblikoval v neke vrste galerijo ali razstavni prostor širšega značaja, kjer bi mladi in neuveljavljeni likovni (in drugi) umetniki s svojimi deli predstavljali svoje videnje mesta Maribor kot srednjeveške naselbine. Z razstavami tovrstnih umetnin, ki bi se tekom časa spreminjale oziroma izmenjevale, bi v obiskovalcih pa tudi domačinih vzbudili neko novo dimenzijo zanimanja za duh srednjeveškega mesta, umetnosti in lepote. Vendar se s tem ponudba ne konča, saj jo širim na dodatno razsežnost izobraževanja.
- Ponudba kulturnih vsebin bi lahko tudi bogato prispevala k širitvi znanja mladih generacij, ki mestno okolje šele spoznavajo in se v šolskih klopeh seznanjajo z zgodovino mesta. Po kontaktu s predstavniki Osnovne šole Bojan Ilich v Mariboru (kontakt: tajnistvo@osbi.si) mi je bilo zagotovljeno, da je ta ideja ne le zanimiva in v smislu izobraževanja privlačna, temveč je tudi izvedljiva, in sicer v obliki terenskih ekskurzij, torej spoznavanja zgodovine mesta na terenu.
- Stolp, kot ostanek severnega mestnega obzidja, bi vse obiskovalce nadalje napotil po ostalih destinacijah ohranjenega obzidja, pa tudi po poteh nekaterih arhitekturno zanimivih stavb, kot so denimo Minoritska cerkev s samostanom, Mariborski grad ipd. S tem bi poglobili zavedanje domačinov o zgodovinski pomembnosti našega mesta, razširili znanje in pomembno prispevali k dvigu ravni kulturne zavesti. S tem se strinja tudi g. Vladimir Rukavina (kontakt: gogo@nd-mb.si in vladimir.rukavina@nd-mb.si), direktor Narodnega doma Maribor, ki pravi: »Ne glede na to v kakšnem stanju se stolp nahaja danes, dejstvo je,

da bi z morebitno obnovo in namestitvijo katerekoli izmed kulturnih vsebin pomembno prispevali k dvigu družbeno-kulturnega zavedanja občanov. Tako kot v primeru drugih mestnih stolpov, ki so ponudbeno aktivni, tudi Čeligijev ponuja mnogo možnosti za realizacijo mnogih vsebin. Pomembno je začeti, kasneje se lahko razvije marsikaj.«

- Zgolj ena oblika komercializacije v primeru namestitve dejavnosti se mi zdi zares primerna, in to je tista, kjer ponudba kulturno-izobraževalnih vsebin financira samo sebe. To pomeni, da se ponudniki storitev ne ukvarjajo s pridobitveno dejavnostjo temveč vsa pridobljena sredstva ponovno usmerijo v projekt. Financirajo se torej s ponudbo (prodajo) razstavljenih umetnin ali pa z organizirano prodajo znanja. Na ta način si omogočajo nadaljnje delovanje. Ker gre pri ponudnikih za neuveljavljene umetnike, jim je na ta način zagotovljena tudi promocija, ki odpira vrata v nove smeri in na nova, večja prizorišča kulturnega udejstvovanja oziroma izražanja. S tem pa se širi tudi krog potencialnih odjemalcev njihove umetnosti oziroma obiskovalcev njihovih razstav. Na ta način ustvarimo krog, ki se širi, v najslabšem primeru ostaja istega premera oz. obsega.

Projekt torej ne bi bil mišljen kot nekaj kar je izključno komercialnega značaja. Takšen bi lahko postal zgolj kot posledica bogate ponudbe kulturno-izobraževalnih vsebin. Po besedah ge. Barbare Rozman (kontakt: brozma6@gmail.com), profesorice razrednega pouka na osnovni šoli Maksa Durjave, so se premnoge takšne vsebine, ki so bile izvedene zgolj v komercialne namene, izrodile.

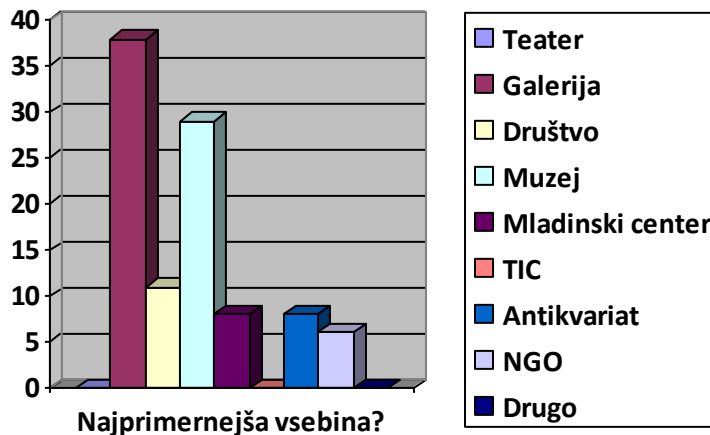
Torej, moj koncept sam po sebi sloni na združitvi več elementov, in sicer:

- estetske podobe,
- kulturno-izobraževalne vsebine in
- posledično komercialno-turistične ponudbe.

Poleg tega se vsi od naštetih elementov stapljajo v družbeno-koristno funkcijo in jo zaradi bogate in zmeraj spreminjajoče in dopolnjujoče se ponudbe vsebin ohranjajo svežo in aktualno za vsakogar, ne glede na starost. Generacijsko gledano ciljam predvsem na mlajši del potencialnih

obiskovalcev, tistih, ki te vsebine spoznavajo v šolskih klopeh, a bi jih raje obdelali terensko. Ker tovrstna ponudba to omogoča, sem se za mnenje obrnil tudi na ljudi iz stroke. Gospa Rozman pravi: »Projekt je vsekakor zanimiv in tudi izvedljiv, izbrana tematika pa je vroča in aktualna, vendar naj ostane izključno pri kulturnih vsebinah, ki so hkrati poučne. Nikakor nisem za komercializacijo, kajti premnoge znamenitosti so na tak način postale tako imenovane »čevapčarnice«. Ker terenska prilagodljivost aktualnim učnim vsebinam motivira učence za spoznavanje in raziskovanje starega mesta, je tak pouk privlačen, saj ponuja drugačne možnosti izobraževanja in drugačnega pristopa k delu in spoznavanju vsebin, ki znajo biti suhoparne, če so obravnavane samo v učbenikih.«

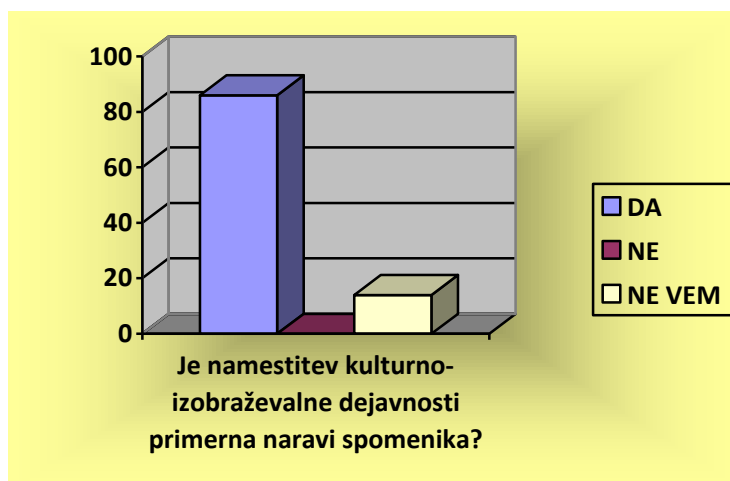
V prej omenjeni anketi je bilo ugotovljeno, da realizacija predstavljenih idej ni le primerna za spomenik takšnih kulturnozgodovinskih razsežnosti, temveč je v tem času in teh okoliščinah tudi nujna. Spodnji grafikon prikazuje, katero izmed predhodno predstavljenih oblik dejavnosti bi si anketiranci izbrali za vsebino Čeligijevega stolpa.

Grafikon 6: Prikaz posameznih želja občanov za namestitev dejavnosti v stolpu

Vir: Anketa

Med tem, ko zgornji grafikon prikazuje stanje želja anketirancev, pa se spodnji direktno nanaša na predstavljeno idejo »Po poteh mestnega obzidja«. Če je grafični prikaz stanja potrebno komentirati, pa naj bralec presodi sam.

Grafikon 7: Primernost predstavljene ideje naravi spomenika

Vir: Anketa

7 EVROPSKA PRESTOLNICA KULTURE

Ker je bila na začetku ena izmed temeljnih želja pisanja naloge (poleg želje ugotoviti dejansko potrebo po revitalizaciji) javnost, predvsem pa odgovorne organe opozoriti na problematiko mesta, sem tudi sam deloval v tej smeri in skušal izbrskati čim več informacij o trenutnih načrtih v zvezi s stolpom. Predvsem me je zanimalo, kaj o vsem skupaj menijo na sedežu Evropske prestolnice kulture 2012 (v nadaljevanju EPK) in kakšne načrte imajo.

Torej, Maribor z letom 2012 stopa v leto EPK-ja, dogajanje, ki bo trajalo vse leto (do 31.12.2012). V tem času se bo zvrstilo veliko število kulturnih dogodkov, realizirani bodo stari, pa tudi nekateri na novo rojeni projekti. Ker je EPK v času pisanja teh strani že v teku, imam priložnost biti priča prvim korakom, ki nakazujejo, da stari del Maribora ni pozabljen, temveč je še kako živ in bo takšen tudi ostal.

V okviru EPK-ja so že postavljene virtualne rekonstrukcije mestnih vrat, in sicer na treh lokacijah:

- SV del obzidja (Grajski trg – glej spodnjo sliko),
- SZ del obzidja (bližina Čeligijevega stolpa) in
- Koroška vrata (neposredna bližina tržnice).

Slika 15: Virtualna rekonstrukcija mestnih vrat pred Grajskim trgom

Vir: <http://www.maribor2012.eu/nc/dogodek/prikaz/668973/>, dne 31.12.2012

Vsa mestna vrata bodo osvetljena in tako vidna tudi ponoči, na ostalih enajstih točkah bo obzidje označeno z reflektorskimi snopi svetlobe. Skupno gre torej za 14 posebej označenih lokacij nekdanjega zidu (povzetek besedila s strani <http://www.maribor2012.eu/nc/dogodek/prikaz/668973/>, dne 31.1.2012).

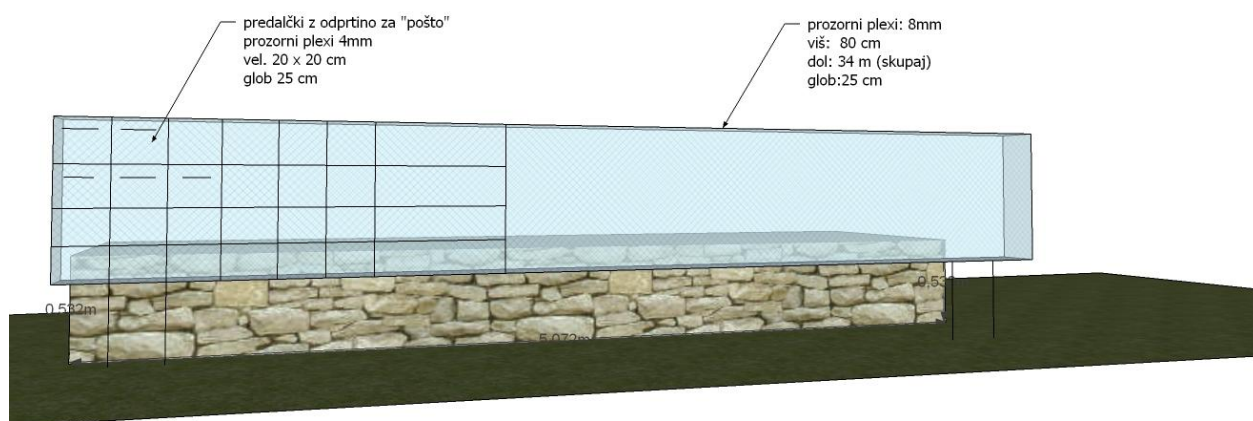
V tem prostoru bo pod skupnim imenom »Ključ mesta« izvedenih tudi veliko dogodkov. Kot je navedeno v tiskani obliki publikacije z naslovom »EPK na dotik« (predstavitvena številka edicije EPK Maribor 2012, dosegljiva tudi v e-obliki, stran http://issuu.com/epk-maribor2012/docs/epknadotik_uvodna-edicija, 31.1.2012), gre za projekt, pod katerim se skriva več kot 1000 prireditev z namenom odklepanja mariborskih zgodb, ki bodo pognale svežo kri v mestno jedro. Glavni prostor dogajanja je znotraj srednjeveškega obzidja, kjer se po navedbah (neznane) pisca v ponovno življenje prebujajo zapuščeni prostori.

A pravi namen poizvedbe je pravzaprav Čeligijev stolp z njegovo neposredno bližino (okolico). Za več informacij v zvezi z idejnimi projekti sem se obrnil na sedež EPK-ja v Naskovem dvorcu v Mariboru. Pogovarjal sem se z g. Andrejem Guličem (kontakt: andrej.gulic@maribor2012.eu), ki zatrjuje, da bo v območju omenjenega stolpa in v njegovi neposredni okolici prišlo do

nekaterih sprememb (predvidoma do konca meseca aprila, če bodo vsi projekti stekli po planu). Naj omenim nekaj tovrstnih vsebin:

- Projekt ZIDNICE – stolp bo dobil novo zaščitno ograjo, umetniško instalacijo avtoric Saške Gruden in Sabe Skaberne, delno se bo uredila okolica. Za enkrat načrt še ni na voljo javnosti. "Ograja" bo ostala na tem mestu do nedoločenega termina, se pravi do morebitne obnove.
- Projekt ZBIRADEJNICA ZA MARIBOR – predstavljeno mestno obzidje (zahodno od stolpa, na dvorišču) bo na sredinskem delu dobilo umetniško instalacijo istih avtoric, v obliki "nabiralnikov" iz pleksi materiala (slika 19), ki bodo namenjeni mnenjem, idejam, predmetom ... Tudi v tem primeru načrt še ni dokončan. Objekt naj bi stal do konca leta 2012.
- Projekt ŠTUDENTI ZGODOVINE ZA EPK – študentje zgodovine iz Filozofske fakultete v Mariboru bodo pod strokovnim nadzorom uredili okolico in ostanek obzidja SZ stolpa. Producent projekta je Univerza v Mariboru. Termin izvedbe naj bi bila pomlad 2012.
- Projekt DIGITALNI VODIČ – študentje FERI-ja so v svojem rednem študijskem delu izdelali poizkus 3-D modela mestnega obzidja (tudi območje Čeligijevega stolpa). Zaenkrat še ni dostopen javnosti. Natančni podatki naj bi bili izkristalizirani do konca februarja.

Dobri obeti za prihodnost, če gre vsemu opisanemu seveda verjeti. In če ob tem upoštevam dejstvo, da v predstavitev nisem zajel mnogih ostalih projektov, ki zaenkrat še niso dosegljivi javnosti, se zares lahko nadejamo bogate in pestre prihodnosti, predvsem pa pozitivne, v smislu urbanizacije nekaterih delov mesta, ki so tega že dolgo potrebni.

Slika 16: Zbiradejnica

Vir: <http://www.aleksandrgruden.si/2011/08/epk-zbiradejnica.html>, dne 31.12.2012

8 ZAKLJUČEK

Že naslov diplomske naloge jasno kaže na to, da je tematika naloge razdeljena na dva temeljna dela, in sicer:

- primer propadajoče kulturne dediščine in
- možne oblike revitalizacije.

Pri prvi alineji gre za to, da bralca opozorim na problematiko propadajočih spomenikov na Slovenskem, ga z njo tudi seznanim in ga nadalje usmerim na sam predmet naloge, to je Čeligijev stolp v Mariboru.

Med tem ko prva alineja zgolj opozarja, pa druga išče možnosti za rešitev obstoječega problema, in sicer v smislu revitalizacije kot izboljšanja estetske podobe s poudarkom na vzpostavitvi kulturno-izobraževalne dejavnosti v spomeniku in njegovi okolici. V tem delu pozornost usmerjam na predstavitev vseh možnih oblik obuditve kareja Gambrinus.

Ker je osrednji predmet obravnavane naloge zgodovinsko pomemben spomenik, ki s svojo prisotnostjo opozarja na zgodbo odnosa med človekom in arhitekturo skozi čas, ga skušam temu primerno povezati z današnjimi, zanj trenutno nehvaležnimi, a po nedavnih ugotovitvah obetavnimi okoliščinami.

Prav zato menim, da je dobro začeti pri samem izvoru stalnega naseljevanja ter urejanja okolja in prav zato v prvem delu naloge nekoliko obširnejši opis zgodnjih civilizacij. Gre za to, da skušam zgodnje kulture in nadaljnje stavbarstvo Evrope povezati z današnjim časom. Če namreč pogledamo zgodovinsko in se omejimo na samo bistvo gradnje in urejanja okolja, se pojavi dvojje vprašanj, in sicer:

- kaj je ljudi vzpodbujalo k urejanju okolja in
- kaj je bila temeljna vzpodbuda za ohranitev obstoječih spomenikov.

V samem jedru pojma urbanizem se skriva odgovor na ti dve vprašanji. Dejstvo namreč je, da smo zmeraj gradili v funkcionalne namene, in prav je tako, kajti ljudje pač moramo nekje živeti, shranjevati lastnino, se družiti in se nemara tudi braniti pred potencialnim sovražnikom ipd. Vendar to ni dovolj, kajti v prijetnem, urejenem, prijaznem in čistem okolju se kot bitja s smislom za estetiko počutimo bolje kot v bivanjskem okolju z manjšim številom tovrstnih kvalit. Zraven lahko prištejemo tudi faktor kulturnega, pa tudi duhovnega pomena, kajti umetnost je s svojo lepoto in domiselnostjo ljudi navdihovala in posledično izražala prisotnost božanskega, ki je eden izmed ključnih dejavnikov za razvoj svetišč, gradov in drugih monumentalnih stavb, katerih se je sčasoma prijel »vzdevek« spomeniki. Ker ti spomeniki še zmeraj govorijo o najrazličnejših prisotnostih, so tako še zmeraj polni življenja kot tudi kulturnega, duhovnega bogastva in seveda izredno pomembni za vse pretekle, sedanje ter prihodnje generacije. So učitelji izrednih razsežnosti, a hkrati identifikacija kulture narodov. Torej se odgovor na drugo vprašanje glasi nekako takole: »Človeka je tekom časa k ohranjanju obstoječega vodilo isto načelo kot v primeru naseljevanja, torej načrtnega urejanja domov in okolice. Gre torej za načelo estetike, privlačnosti in simbolnega pomena«. In prav to je tisto, kar skušam bralcu tudi dopovedati.

Slika 17: Čeligijev stolp nekoč

Vir: <http://www.revijakapital.com/mariborcan/clanki.php?idclanka=907>, dne 31.12. 2012

S pregledom zgodovinskega razvoja naseljevanja v skupnosti in gradnje funkcionalnih in duhovnih središč, bralca postopoma napeljujem na čas in okoliščine nastanka opevanega spomenika, torej severozahodnega stolpa nekdanjega obrambnega zidu v Mariboru. Tukaj opozarjam zgolj na funkcionalno, strateško rabo objekta v smislu vojaške obrambe mesta. Poudarjena je torej njegova funkcija obrambe pred vpadi nezaželenih sil, kot tudi izreden strateški pomen samega mesta Maribor v smislu geografske lege, torej lege na stičišču pomembnih trgovskih poti. In če se v tem praktičnem primeru omejim na zgoraj zastavljeni vprašanji, je pravkar omenjena funkcionalnost odgovor na prvo vprašanje, odgovor na drugo pa je obširno opisan v raziskovalnem delu naloge, torej delu, kjer skušam predstaviti projekt oživitve celotnega kareja okoli omenjenega stolpa.

Toda pred tem se moram nekoliko nasloniti na nekaj možnih oblik revitalizacije, kajti le-teh je seveda več. Lahko bi se zgodilo, da bi bil z izključitvijo katere izmed omenjenih oblik sam bralec oropan za širši vpogled v paleto vseh ali vsaj nekaterih možnosti, ki ponujajo izbiro. Prav zato pa v jedru naloge ponujam kratek opis nekaterih, za katere sam menim, da bi bili s svojim značajem primerni ali pa vsaj zanimivi v smislu ponudbe sebi lastnih vsebin. Te možnosti so sledeče:

- teater,
- galerija,
- društva,
- muzej,
- mladinski center,
- TIC,
- antikvariat in
- drugo.

Kot manj primerne oblike dejavnosti bi v tem primeru lahko označil primer mladinskega centra, turistične informacijske točke in teater. Meni sicer najljubšo, a na prvi pogled morda nekoliko manj privlačno možnost, pa vidim v namestitvi dejavnosti v obliki galerije ali kakršnikoli drugi obliki t. i. razstavnega prostora umetnin. Omenjena primera sta seveda skrajnosti, ki ju osebno delim na manj primerne in bolj oziroma najprimernejše za tovrstno stopitev z okoljem. Vmes pa

se nahaja nekaj takšnih (muzej, antikvariat, NGO prostori ...), ki so seveda zanimivi, a izpuščajo nekaj esencialnih sestavin za kvalitetno in kontinuirano delovanje. Antikvariat je v tem primeru zanimiv zgolj za uporabnike domačega prostora, pa še to zgolj v omejenem krogu tistih, ki jih stvar zanima. Isto bi lahko dejal za razna društva in ostale organizacije, ki s svojim delovanjem ciljajo zgolj na uokvirjeno, specifično skupino ljudi. V tem primeru dejavnosti ne moreš širiti navzven, umetniki pa so na ta način oropani vsakršne svobode delovanja oziroma ustvarjanja, pa tudi promocije, kot je omenjeno v nadaljevanju.

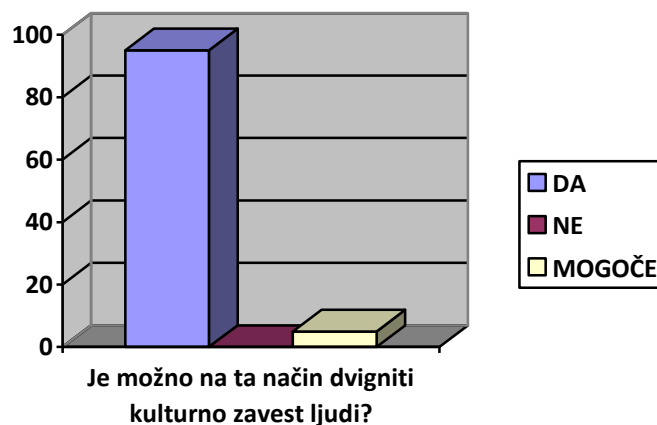
Zanimiv je tudi podatek, kaj o omenjenih možnostih revitalizacije pravijo naključno vprašani občani mestne občine Maribor. Iz grafikona na strani 33 je razvidno, da se večina, to je skoraj 40 odstotkov vprašanih, zavzema za namestitve dejavnosti v obliki galerije oziroma razstavnega prostora, nekoliko manj kot 30 odstotkov pa za muzej, ki bi se prav tako naslanjal na tematiko starega mestnega jedra. Za vprašane so bile zanimive tudi druge možnosti, kot npr. društva (približno 10 %), mladinski center (7 %), antikvariat (7%) in NGO (6 %), medtem ko v obliki teatra in TIC-a skoraj nihče ne vidi odmevnejše prihodnosti.

Po predstavitvi možnih oblik revitalizacije se v nadaljevanju naslanjam na zgolj eno, to je tisto, na kvaliteto katere se najbolj zanašam. V mislih imam idejo z imenom »Po poteh mestnega obzidja«.

Po opisanem vidimo, da je ideja dobra zaradi več elementov, kajti:

- urbanizira se okolje,
- ponudi se možnost za kulturno izobraževanje,
- umetnikom damo možnost udejstvovanja, lastne promocije, financiranja iz pridobljenih virov,
- občina dobi prepoznavno točko tudi v smislu turizma, le-ta pa je usmerjena tudi na druge lokacije,
- s tem se poveča možnost za pridobitev finančnih sredstev tudi iz drugih naslovov, ki jih občina usmeri v podobne projekte.

Ne zdi se mi nič kaj presenetljivo, da se večina anketirancev strinja z možnostjo dviga kulturne zavesti na ta način, kajti vemo, da stik z lepoto, skladnostjo in usklajenostjo različnosti tvori harmonijo, kar se ne nazadnje odraža tudi na družbeno-socialnem področju.

Grafikon 8: Prikaz možnosti dviga kulturne zavesti

Vir: Anketa

Začetni del naloge me opominja na dva temeljna cilja, ki sta postala vodilo ob pisanju in raziskovanju. Prvi cilj naloge je bil spoznati kulturno ozaveščenost meščanov in njihove želje v zvezi z obuditvijo celotnega območja okoli stolpa v prihodnje. Drugi cilj je bil spoznati, koliko se pristojne službe zavzemajo za revitalizacijo in ali je res, da jih stvar zanima zgolj iz komercialnega vidika.

Če se nekoliko pomudim pri prvem cilju, naj povem, da je ob javni raziskavi, torej ob anketiranju ljudi, bilo ugotovljeno, da jim urejeno okolje veliko pomeni, skratka, da je veliko lepše živeti v urejenem okolju, kakor če je le-to zapuščeno, po možnosti tudi onesnaženo. Če pa gre v tem primeru za neposredno bližino kulturnozgodovinskega spomenika izrednih razsežnosti, pa še toliko bolj.

Ob pogovorih s pristojnimi organi (MOM, ZVKDS ...) je bilo prav tako ugotovljeno, da se zavzemajo za izboljšanje trenutnega stanja, še posebej v tem kritičnem in pomembnem obdobju

EPK-ja. Če je interes usmerjen zgolj v dobičkonosne namene, je težko komentirati. Vsekakor vsaj del te trditve drži, kako bo po izvedbi, pa ne more vedeti nihče.

Slika 18: Plato Gambrinus, digitalni ortofoto

Vir: http://www.geopedia.si/#T105_x549680_y157615_s19_b2, dne 1.2.2012

Oba cilja sta posledično z uspešno zaključeno raziskavo že dosežena. Dobil sem namreč odgovore na temeljna vprašanja, s tem pa tudi dejansko sliko občinskih želja in želja posameznikov kot občanov.

Tretji in zadnji izmed ciljev se nanaša na temo ozaveščanja, prebujanja občutka za lepoto in povezanost, predvsem pa pozitivnega zgleda otrokom, mladini in vsem ostalim, ki se od nas učijo, prevzemajo vzorce in ideale. Poudariti želim, da bo ta cilj izpolnjen šele tedaj, ko bo ta ali kateri od podobnih projektov dejansko zaživel tudi v praksi in ko se bo njegovih vsebin polastilo dovolj veliko število ljudi. Tekom raziskave so bili storjeni prvi koraki v tej smeri, kajti v ljudeh se je začelo prebujati zanimanje, nekateri so bili tudi precej navdušeni, predvsem pa presenečeni, da se nekdo od mladih vendarle zanima za tovrstno problematiko. Moj končni sklep je ta, da če bo stvar napredovala v tej smeri tudi v prihodnje, se lahko nadejamo dobrih, pozitivnih rezultatov.

9 LITERATURA

9.1 Literatura

1. Koch, W.: *Umetnost stavbarstva*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1999.
2. Debecki, J., Favre, J. F., Grünwald, D. in Pimentel, A. F.: *Zgodovina slikarske, kiparske in arhitekturne umetnosti*, Modrijan, Ljubljana, 2004.
3. Curk, J.: *Srednjeveška mesta*, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Ljubljana, 1998.

9.2 Viri

1. Dokumentacija Zavoda za varstvo kulturne dediščine Maribor.
2. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, SSKJ, Ljubljana 2005.
3. Svet za varstvo okolja RS, Mesta in urbanizacija, Ljubljana, 1999.

9.3 Internetni viri

1. <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, dne 10.11.2011
2. http://www.slovenia.info/?kul_zgod_znamenitosti=4812&lng=1, dne 24.11.2011
3. http://baza.svarog.org/zgodovina/srednji_vek/srednjeveska_mesta.php, dne 29.11.2011
4. http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=mesto&hs=1, dne 29.11.2011
5. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Maribor>, dne 1.12.2011
6. <http://vinotekamaribor.si>, dne 6.12.2011
7. <http://www.revijakapital.com/mariborcan/clanki.php>, dne 5.12.2011
8. <http://www.nd-mb.si/prostori/karantena/>, dne 6.12.2011
9. <http://www.starodobnik.net/prispevek/523>, dne 8.1.2012
10. <http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2009050505430000>, dne 9.1.2012
11. <http://www.youtube.com/watch?v=t8WPgVkzJpY&noredirect=1>, dne 9.1.2012
12. <http://www.maribor2012.eu/nc/dogodek/prikaz/668973/>, dne 31.1.2012
13. http://issuu.com/epk-maribor2012/docs/epknadotik_uvodna-edicija, dne 31.1.2012

10 PRILOGA

10.1 Primer anketnega vprašalnika

1. Ti je znano, da živiš v mestu, ki je nastalo pred približno 800 leti? DA / NE
2. Kaj znaš povedati o srednjeveškem mestu Maribor?
 - a) veliko
 - b) malo
 - c) nič
3. Je bilo mesto nekoč obdano z obzidjem? DA / NE
4. Je del obrambnega zidu še zmeraj ohranjen? DA / NE Če da, kateri so vidni ostanki?
5. Poznaš stolp na sliki? DA / NE
6. Ta stolp je eden izmed ostankov severnega dela obzidja. Bi ga po tvojem mnenju morali prenoviti ali naj ostane takšen kot je?
 - a) moramo ga prenoviti
 - b) naj ostane takšen kot je
7. Kakšna bi bila po vašem mnenju najprimernejša vsebina dejavnosti povezana s stolpom?
 - a) teater
 - b) galerija / razstavni prostor
 - c) razna društva
 - d) mladinski centri
 - e) TIC
 - f) antikvariat
 - g) NGO
 - h) muzej
 - i) drugo.
8. Mislite, da bi na ta način bilo mogoče dvigniti kulturno zavest ljudi? DA / NE
9. Kaj o ideji rekonstrukcije in namestitvi kulturno-izobraževalne dejavnosti v spomeniku menite kot krajan MO Maribor?

Kulturno-izobraževalna dejavnost je: a) primerna b) neprimerna
c) drugo.